

In 2019–2020 the LNMA Palanga Amber Museum was proud to host the *Atsivėrimas* | Confession jewellery and video installation exhibition by jeweller Eglė Čėjauskaitė-Gintalė and visual communications specialist Martynas Gintalas. The exhibition was part of the continuing project *Actualisation of Amber Design Traditions* at the Palanga Amber Museum. The article discusses the universality of the cultural layers inherent to the exhibition, analyses the ancient symbols

used by the authors, naming the associations they raised and their meaning in the cultural context, describes the exhibition's concept, the exceptionality of the authors and their attention to ethnoculture and (non)material heritage. The artists set up a conceptual and resonant exposition in the former chapel of the Tyszkiewicz counts, which utilised jewellery featuring amber and video to speak about our shared human life experiences.

Juvelyrikos paroda „Atsivėrimas“:

tradiciniai simboliai ir reikšmė kultūriniame kontekste

Julija Paškevičiūtė

Eglės Čėjauskaitės-Gintalės, Martyno Gintalo paroda „Atsivėrimas“, Palangos gintaro muziejus, 2019 m. birželio 1–2020 m. birželio 14 d.

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus Palangos gintaro muziejuje eksponuota paroda „Atsivėrimas“ yra tęstinio projekto „Gintaro dizaino tradicijų aktualizavimas Palangos gintaro muziejuje“ dalis. Parodos autoriai ir dizaineriai – metalo menininkė Eglė Čėjauskaitė-Gintalė ir vizualinių komunikacijų specialistas Martynas Gintalas. Autoriai papildomą dėmesį skyrė parodai apipavidalinti, sukurta kompiuterinė grafika – videoinstaliacijos. Tai suteikė galimybę atrasti daiktus daugiabrauniais rakursais: pažvelgti į jų gelmes ir pamatyti pasaulį iš viršaus.

Ekspوناتai buvo priderinti prie sakralios buvusios grafų Tiškevičių koplyčios aplinkos. Jie pateikti ratu kaip nuosekli istorija, pradedant nuo gimimo (vėrinys su simboliniais baltais krikšto marškinėliais).

Šių menininkų paroda aktuali ir kultūriškai paveiki ne tik estetinė prasme. Kūryba suvokiama kaip etnokultūros puoselėjimas, darbai įkvėpti archaikos, naujam gyvenimui pažadina mi senolių daiktai, ryškus autentiškas gamtos ir žmogaus (lietuvio) santykis, išskirtinę prasmę įgyja kartų bendravimas. E. Čėjauskaitės-Gintalės juvelyrika šiuolaikiška, balansuoja ties konceptualumo riba, bet kartu įkūnijamos lietuviškos vertybės, pabrėžiama tradicijų svarba. Kuriant vėrinius, drabužių aksesuarus, menines kompozicijas gausiai naudoti archetipiniai simboliai ir jų reprezentantai: kryžius, ratas, žuvis,

grėblys, korys, rezginy s tinklas, autorės seneliui priklausę mediniai skriestuvai (rato simbolika). Greta tauriųjų metalų, sidabro ar aukso, metalo menininkė pasitelkė ypač daug gintaro – medžiagos, išsisknijusios lietuvių kultūroje.

Straipsnyje pagrindžiamas parodos „Atsivėrimas“ kultūrinių klodų universalumas, užduotas tradiciniuose simboliuose, analizuojami parodoje naudoti senieji simboliai, įvardijamos jų keliamos asociacijos bei reikšmė kultūriniam kontekste, nuosekliai (pagal juvelyrikos dirbinių pateikimo logiką ratu) išdėstoma faktinė medžiaga, apibūdinama parodos koncepcija, autorių išskirtinumas ir jų dėmesys etnokultūrai, (ne)daiktiskajam paveldui. Remiamasi tiek tiesiogiai darbų keliamomis asociacijomis ir individualiomis interpretacijomis, tiek papildomais šaltiniais. Ypač svarbi medžiaga interpretuojant simbolių reikšmes – baltų simbolių žinovo latvio Valdžio Celmo knyga „Baltų raštai ir ženklai“.

DIZAINERIŲ KŪRYBA: IŠSKIRTINUMAS, ORIENTACIJA Į ETNOKULTŪRĄ

E. Čėjauskaitės–Gintalės kūriniai žinomi ne tik Lietuvoje – jie eksponuoti Lenkijoje, Vokietijoje, Rusijoje, Portugalijoje, Japonijoje ir kitose šalyse. 2019 m. Tokijuje surengta paroda „Žemaitijos balsai ir daiktai“. Menininkės jautrus požiūris į Žemaitijos regiono savitumus formavosi nuo vaikystės: ji gimė Telšiuose, augo Tučių kaime ūkininkų šeimoje. Jos vyras M. Gintalas taip pat kilęs iš Žemaitijos (Telšiai), iš dailininkų šeimos. Jis žinomas kaip vizualinių komunikacijų specialistas, dizaineris, knygų maketuotojas. Eglės ir Martyno Gintalų paroda „Atsivėrimas“ tapo ankstesnės jų kūrybos tęsinium.

Ekspoziciniai ir juos papildantys vaizdiniai medžiaga, projekcijos buvo susieti temiskai. Sukurtas kelių dimensijų įspūdis, atliepiantis autorių kvietimą leistis į dvasinių patyrimų kupiną kelionę: daiktas–Aš–Kitas–Kosmosas. Įgyvendindami savo vizijas autoriai pakeitė koplyčios parodų salę: įrengtas naujas apšvietimas, užtamsinti ovalūs langai, pasitelkti įvairaus formato veidrodžiai, videoinstaliacijos. Visa tai suteikė savitą nuotaiką ir išryškino vėrinis, apskritimo formos sietus, kompozicijas, kuriose vyravo rato forma. Baltų simbolių žinovas, meno tyrininkas V. Celmas ratą įvardija kaip sakralų

viseto ir begalybės, gyvasties pulsacijos, dinamikos simbolį: „Apskritimas – tai visaapimantis visetas, prasidedantis centre ir nepaliaujamai besiplečiantis, bet ir priešingai – susitraukiantis ir pradingstantis centre.“¹ Jis neatsiejamas nuo tuštumos, kurioje glūdi visos galimybės. Pasak šio kraštotyriminko, ratas glaudžiai susijęs su saulės simbolika ir iš jos kildinamo ugnies kulto. Kaip pavyzdį jis pateikia degančio ugnies rato ridenimą nuo kalno Joninių rytą². Ratas prilyginamas tobulybei, tad yra dieviškas simbolis, kuris vienu metu apima ir būtį, ir nebūtį, todėl ypač dera buvusioje koplyčios erdvėje.

Kadaise, grafų Tiškevičių laikais, po koplyčia buvusioje kriptoje buvo palaidota jų dukra Antanina Tiškevičiūtė, kuri sulaukusi devyniolikos 1921 m. mirė nuo difterijos. Neatsitiktinai ir parodoje gvildinti žmogiškosios egzistencijos klausimai, o ratas atspindi gyvenimo tėkmę, besikeičiančius metų laikus ir jų atnešamus naujus įvykius. Jis kartu žymi ribą ir už jos nusidriekusias platybes. Ši simbolika įprasmina parodos autorių užmačius – atsiverti arba, kaip sako juvelyrė, – verti. Kiekvienas ritualas ir naujas gyvenimo etapas (pavyzdžiui, gimimas, krikštas, vestuvės, mirtis) yra savotiškas atsivėrimas. Parodos kodas – kelionė veriant įvykius, ne bet kaip, o tikslingai, lyg sielos papuošalą, kuris skirtas ir šalia esančiam žmogui, ir Visuomiui. Šio vyksmo sąrangą ir nepaprastumą E. Čėjauskaitė–Gintalė atskleidė per juvelyrką, pasitelkdama prabangias medžiagas. Greta tauriųjų metalų pasirodė koralas, gausiai derintas gintaras. Abi medžiagos Lietuvos regionuose naudotos ir kaip tautinio kostiumo dalis, lietuvių kaklo papuošalai. Prof. Viktorijos Daujotytės pastebėjimu, minimu bendroje jos ir juvelyrės knygoje „Žemaitijos balsai ir daiktai“: „Kai kurie Eglės sukurti daiktai yra lyg atkurti, sugrąžinti į baltų kultūros pirmines ištakas.“³ Parodoje susitiko du pradai: natūra ir preciziška kultūra.

Patyrimas prasidėjo nuo vitrinės „Kryptys. Kur tu esi?“ – nulinio atskaitos taško, skirto saviorientacijai, arba pirmapradės būsenos iki gimimo. Ją įkūnijo kryžiaus ženklai – statusis ir besirandantis įstrižasis, kurį galima apibrėžti kaip „centrą, nuo kurio prasideda pasaulis“, „gyvybė, galinti būti, skleisti“⁴. Jis žymi kūrybinę potencialumą ir jau aktualizuotą kūrybą, užsimezgsią gyvybę. Pasyvumas–veiklumas, gimimas–mirtis neatsiejami, išjudina vienas kitą, tokia kaita yra pasaulio buvimo principas.

1
Celms V., *Baltų raštai ir ženklai*, Vilnius: Mintis, 2012, p. 119.

2
Ibid., p. 64.

3
Daujotytė V., „Daiktai, kurie yra brangūs“, *Žemaitijos balsai ir daiktai*, Vilnius: Porta artis, 2017, p. 11.

4
Celms V., *op. cit.*, p. 225.

Parodos „Atsivėrimas“ fragmentas. Palangos gintaro muziejus, 2019
Fot. Paulius Makauskas

V. Celmas pabrėžia, kad „erdvinių koordinacijų sistemoje įstrižasis kryžius išreiškia įėjimą į gyvenimo erdvę, į patį materialiujų ir idealiųjų (dvasia, siela) problemų vidurį“⁵. Dėl to jis itin dažnas ženklas juostų raštuose. Toliau užsimeinama, kad tai „ideali tarpinė stadija tarp sena ir nauja, tarp praeities ir ateities“⁶. Mokslininkas įstrižąjį kryžių sieja su saulės keliu: „susideda ir iš saulės patekėjimo, ir laidos galutinių padėčių per žiemos ir vasaros saulėgrįžą“⁷. Tai svarbios lietuvių liaudies šventės. Taigi, autorė tarsi iškelia klausimą: ties kuria koordinate dvelkia lemties vėjas ir kuria kryptimi jis įsuks egzistenciją? Kartu kurtas įspūdis, kad kažkas stebi pro langų ir veidrodžio properšas. Ypač svarbų vaidmenį atliko kompozicija-instaliacija „Ką tu matai?“. Akis, kaip sielos simbolis, tapo kvietimu išgirsti vidinį balsą: kaip aš vertinu situaciją, kas man svarbu, kas tik primesta? Ką pamatysime, priklausau nuo žvilgsnio, tiksliau, nuo

žvilgsnių susidūrimo. Taip praeitis, įvertinta individualia patirtimi, tampa aktuali šiandien, o etnokultūra – šiuolaikiška.

„ATSIVĖRIMAS“ – KAIP ŠVAROS ARBA SKAISTUMO ĮKŪNIJIMAS

Parodos dirbiniai atspindėjo naujumo, sietino su dvasiniu apšvalymu, idėją. Ji buvo išreikšta per tam tikrus simbolius: jau minėti kryžiai, ratas (cikliškumas), drugelių pavidalo segės (drugeliai išsiriti iš vikšro – naujas gyvenimo etapas), baltos ir juodos spalvos deriniai. Kai kur spalvinę dviejų polių paletę papildė auksinis, gintarinis bei raudonas atspalviai. Raudona nuo senų laikų laikoma gyvybinės energijos, kančios ir meilės gyvenimui, drąsos keistis spalva. Ji paprastai labai paveiki, todėl autorė tik vietomis subtiliai sužadė šiuo tonu:

⁵ *Ibid.*, p. 225.
⁶ *Ibid.*, p. 225.
⁷ *Ibid.*, p. 225.

Eglė Čėjauskaitė-Gintalė
Gimimas su sidabro
marškinėliais. 2019
Sidabras.
Fot. Paulius Makauskas

vienoje kompozicijoje panaudotas raudonas koralas, kitoje – raudono siūlo gija ar „kraujo lašas“. Paminėtina ir tai, kad parodos atidaryme juvelyrė avėjo batus, kurių vienas raištelis buvo raudonos spalvos. Raudona parodoje įženklino išskirtinius momentus, kurių gyvenime negalima suplanuoti, pramatyti, tačiau būtent ši spalva kartu su saulėta ir jaukia gintaro skleidžiama šviesa susiejo kraštutinius juodą ir baltą atspalvius į dermę. Parodoje eksponuotas ypač ryškus vėrinys, kuriame įkomponuota išskirtinė detalė – balti kūdikio „marškinėliai“ („Laimė“). Apdaro įvaizdis nurodo į krikšto (ikirikščioniškoje visuomenėje – viešųjų prausynų) ritualą, įsišaknijusį lietuvių kultūroje. Juo tarsi užtikrinama, kad vaikas bus apsaugotas ir įvesdintas į pasaulį, virsdamas visaverte žemiška būtybe su tapatybe. Kaip rašoma „Virsmų knygoje“, kurioje aptariami svarbiausi žmogaus gyvenimo ciklai ar būties etapai, „tik krikštas, kuomet kaukas apvelkamas krikšto marškinėliais, padaro jį vardą turinčiu žmogumi“⁸. Lietuvių sakmėse kaukai skundžiasi, kad yra nuogi ir jiems reikia ypatingų marškinėlių: „marškinėliai, arba skraistė, turėjo būti pasiūti iš linų per vieną naktį iš ketvirtadienio į penktadienį“⁹. Taigi, tie marškinėliai ir drobės, dar vadinami vienadienėmis, atspindėdami lino kančios kelią, kaip virsmo iš natūros į kultūrą simboli, tampa apeiginiu rūbu¹⁰. Juo paženklinamas žmogaus atsiradimas – virsmas iš vien dvasios į kūną, jo esmė įgauna pavidalą. Pasak knygos autorių, krikščioniškoje kultūroje svarbiausias tapo krikšto sakramentas, o marškinėlių „paruošimo

8
Žarskus A., Patackas A.,
Virsmų knyga, Kaunas:
Vydija, 2013, p. 403.

9
Ibid., p. 403.

10
Ibid., p. 403.

11
Ibid., p. 407.

būdas savaime supaprastėjo“¹¹. Taigi, šis vėrinys priminė, kad bėgant laikui, keičiantis kultūriniam ir religiniam kontekstui kai kurie simboliai išlieka svarbūs.

Vertinant spalvą, balta – dvasinio tyrumo simbolis. Vaikui būdingas absoliutus atvirumas ir imlumas. Nors iš pradžių būnama neapibrėžtyje, pamažu atrandama, kad galimybė reiškia ir ribą, tenka „įsirėminti“, kitaip būtų praktiškai neįmanoma išgyventi. Iš naujo atrandama laisvė – jau pamatuota vertybėmis grįstu atvirumu. O laisvė yra laimė arba tai, kas nuaidi per visus buvusius ir būsimus išgyvenimus taip, kad laikas nublanksta, lieka tik užrištas amžinos „Pradžios mazgas“ (vėrinys su masyviu mazgu ir nusi-driekiančiu kutu). Priimant sprendimus, esminį vaidmenį atlieka mąstymo instrumentai, vertybinė skalė ir aiškus veikimo planas: pagal lietuvių patarlę, „Kaip pasiklosi, taip išmiegosi“. Taigi, ekspozicijoje mazgas – išeities taškas, kuris įtvirtina tolesnę eigą, nukreipia įvykius (ateities lėmėjas). Vertinant retrospektyviai, tai – būtojo laiko užtvanka, nauja pradžia, kai pribrešta momentas praeitį palikti užnugaryje, tarsi per išpažintį. Taip juvelyrė akcentavo nuolatinio (dvasinio) atsinaujinimo svarbą.

Ypatinga dirbinių dalis buvo skirta tikėjimo klausimui. Vitrinėje „Viskas yra duota“ pristatytas papuošalas, suvertas iš votų, arba paskiras kūno dalis primenančių detalių. Votai – tikinčiųjų padėkos ženklai: žmogus pranoksta save kaip kūno narelių rinkinį, visa paskirdamas šventybei, kai siela tampa egzistencijos bendru vardikliu. Svarbiausia žinojimas, dėl ko veikiama, t. y. kam atnašaujama kasdienybės auka. E. Čėjauskaitės-Gintalės požiūriu, ir paprasčiausi buitiniai patyrimai įgyja sakralumo: ant smilkalų lėkštės buvo galima pamatyti ežiukų pavidalo „dar garuojančius virtinukus“ iš gintaro. Galima nuspėti, kad tai autorės mėgstamas patiekalas, susijęs su vaikyste. Jos kompozicijoje tarsi prustiškame pasaulyje išgyvenimai atgyja per sužadintus pojūčius, ir prarastas laikas akimirksniu tampa atrastuoju. Panaši tema skleidėsi ir darbe „Tikėjimo širma“. Jis priminė senovės lietuvių liaudies pamėgtus šventus kampus – namų altorėlius. Formuojantis pasaulėžiūrai, ypač svarbus ryšys su artimaisiais: pristatytas autorės močiutės atvaizdas. Lietuvių liaudies dainose močiutė apdainuota kaip žmogus, per kurį mergaitė mokosi gyvenimiškų dalykų: tiek buitines darbus, tiek išminties (žmogus, kuris žino atsakymus į

visus klausimus ir pas kurį visuomet bus rasta paguoda). Menotyrininkės dr. Jurgitos Ludavičienės žodžiais: „[...] dauguma mūsų turėjo babas, močiutes, seneles, siuvinėjusias staltieses ir adžiusias mums kojines. Tai ir apie mus.“¹² E. Čėjauskaitė-Gintalė neretai didžiuojasi tokia senolių išmintimi, užsimindama apie vaikystės įspūdžius, baltą močiutės skarelę, audinių raštus, rakandus, sutartines, lydinčias per gyvenimą. Prisiminimai, įkūnyti menininkės darbuose, savitai atgyja, t. y. išnyra iš po šydo ir yra sutaurinami.

Greta eksponuota kompozicija „Jungtys“: rūbai, sujungti viena rankove ir atspindintys mintį, kad visos esybės yra susijusios, priklauso vienos nuo kitų. Kaklo papuošalo tinklas atrodo lyg prairęs, nusidriekiantis į erdvę. Kartu ši kompozicija priminė apie Lietuvoje ilgai buvusį gajų

paprotį: kaimynystėje gyvenantys žmonės sudarė tam tikrą bendruomenę ir jautėsi atsakingi vieni už kitus, todėl, nutikus nelaimei, viso kaimo ar vienos miestelio gatvės gyventojai subėgdavo į talką. Prie juvelyrinio dirbinio prisegtos vos įžiūrimos iš vielutės formuotos žuvis – (pasi)tikėjimo ir draugystės simbolis: artimas, į kurį galima atsiremti, yra tarsi užkibusi žuvis, sužvejota, išgelbėta siela. Krikščionybėje žuvis – tikėjimo ir sielos simbolis. Tačiau ryšys su Kitu ne visada sklandus, pavyzdžiui, tarp žmonių, kurie nepasidalija fizinės ir dvasinės galios teritorijos (tai atspindi posakis: „Nemesk akmenį į kaimyno daržą“). Menininkės senelio kastetas parodoje tapo įtemptų santykių atspindžiu. Vis dėlto šis brutalus įrankis papuoštas žiedais. Kaip autorė minėjo LRT laidai „Ryto allegro“ teiktame interviu, „bendravime distancijos riba slidi“¹³.

Eglė Čėjauskaitė-Gintalė
Metų žymės. 2019
Gintaras, sidabras, auksas
Fot. Paulius Makauskas

¹²
Ludavičienė J., *op. cit.*, p. 17.

Santykiuose skleidžiasi netikėtos fazės: nuo konflikto iki pakitusios nuomonės ir pilnatvės (sužydėjimo). Žiedai – pilnatvės simbolis, itin gausiai naudojamas tradiciniuose raštuose, skrynių ornamentikoje. Sužydėjimas nuskaistėjus yra tikėjimo esmė bei misija, išsiskleidžianti ir juvelyrės darbuose.

LAIKO, DVASINIO PRADO IR VISATOS SIMBOLIAI

Ekspozicijoje užklausta laiko sąvoka: metų tėkmę galima matuoti labai įvairiai – permainomis, emocijomis, sukauptais daiktais. Kompozicijoje „Kaupimas“ pasitelkta daugybė iš gintaro sukurtų ženklų, primenančių sagas ir dėles, naudotas tradicinėje medicinoje kaip gydančius gyvius. Laikas parodoje paženklintas ir pušų spygliais. Menininkė pristatė savitą kalendorių „Metų žymės“. Tai iš gintaro sukurtų ženklų, primenančių režius medyje, rinkinys. Jais vaizduojami įvairūs įvykiai, veiklos: konditerinis plakiklis, teptukas, grėblys. Pastarasis atspindi posakį „užlipo ant to paties grėblio“, nurodantį į atsikartojančias klaidas. Laikas įprasminamas ir ieškojimu, kuris, autorės požiūriu, yra lyg audinio dygsniavimas: dvylikos adatų kompozicija, sujungta raudono siūlo gija. Tradiciškai Lietuvoje kiekvienos mergaitės pareiga buvo išmokyti siūti – išaukštintas tradicinis amatas. Siūlas parodoje tapo ir tikslingai nueito kelio išraiška. Neretai mokslo ir meno pasaulio atstovai tvirtina, kad procesas svarbiau nei pasiektas rezultatas. Todėl reikėtų atkreipti dėmesį, kad kiekviena adatos auselė – skirtingos formos. Vienur pavaizduotas Lietuvos kontūras, kitur – žmogus, eglė. Šie vaizdiniai tapo simbolių kalba, per kurią akcentuotos bendražmogiškos vertybės: pagarba savo kraštui, gamtai.

Parodoje nevengta žaisti kontrastais. Iš pirmo žvilgsnio sunki „Našta“ atsiskleidė kaip itin trapi: nešuliai sudėti į tinklinį maišą (tradicinę „terbą“), kuris, rodos, ims ir pratrūks, o tai, kas jame, iškris. Tik ar tikrai palengvėtų? Kiekvienas atsakomybės gestas, įdėtos pastangos kartu yra ir laimikis – menininkė sidabrinuose tinkluose greta akmenų įdėjo ir gintarą. Daug dėmesio skirta daiktiškumo temai, materijos ir dvasinio pasaulio priešatai. Ekspozicijos pavadinimas „Širdies lengvumo“ nuskamba lyg palinkėjimas. Širdis gretinama su plunksna: ko

reikia, kad svarstyklės išsilygintų ir „pasidarytų lengva ant širdies“? Kyla alijuzijos į pasakų veikėjus. Pavyzdžiui, trečią brolių kvailių, kuriam, nors išdalijo visus daiktus, įvykiai susiklostė palankiai: išsaugojo regėjimą ir įvykdė užduotį (laisvo, neprisirišusio prie materijos žmogaus prototipas). Pasitelkus svarstyklių simboliką, paliečiamos tradicinės gėrio ir blogio prieštaros temos. Kompozicija „Gyvas – kai jauti“ pasufle-ravo atsakymą, kad tik lengvas, t. y. pakylėtas, gyvenimas yra tikras, visa kita – egzistencijos pamėklės, „vaikščiojantys negyvėliai“. Menininkė papuošė juodą rūbą prisegdama drugelius primenančias tekstūras. Gretimoje vitrinoje eksponuotas vėrinys „Kai gera“. Čia dominuoja lukštenimo motyvas, nurodantis į javų (duonos) kelią: laiminga akimirka visų pirma turi būti subrandinta, o tada – ir išgliaudyta, randant laiko pasidžiaugti. Šalia ir pupų ankštis primenantis vėrinys. Pupos pasakose apibūdinamos kaip jungties tarp žemės ir dangaus simbolis, gyvybės medis. Auksiniai korai tampa nuoroda į akimirkas, kurias derėtų branginti. Dalintis gėriu ne ką mažiau svarbu nei jį patirti: bitės – bičiulystės simbolis. Jų sulipdytas korys etnokultūroje suvokiamas kaip visatos audinys ar „Gyvybės tinklas“. Jis „simbolizuoja glaudų žmogaus bendradarbiavimą su visa gyvąja gamta, visai kaip bičių tarpe, kai jos spiečiasi“¹⁴. Pasak V. Celmo, žmonės šiuos ženklus sukūrė žiloje senovėje pamėgdžiodami bites. Ši mintis taikliai išreikšta prof. V. Daujotytės: „Žmonės kūrė savo žmogiškumą ir savo pasaulį, įsiklausydami į gamtą ir darydami-kurdami daiktus. Žmonės gyveno savo protėvių ir savo pačių pasidarytų daiktų kosmose.“¹⁵ Parodoje suskambėjo ir iš sąstingio žadinantys momentai: įkvėpimas, nauji planai, pažintys, laikas, kai tenka viską perkainoti, – sidabro varpeliais apgaubti gintarai. Dr. J. Ludavičienės teigimu, autorė „įsiklauso į daiktus, juos atkurdamą, perkurdamą, paversdamą juvelyriniais objektais, suteikdamą jiems naujus pavidalus ir senus balsus“¹⁶.

Panaši tema rutuliuota kompozicijoje „Visatos ratai“. Tai sidabriniai sietai ar filtrai, išreiškiantys idėją, kad visata – tinklas, per kurį atsijojama aibė dalykų ir, nepaisant to daugio, viskas mįslingu būdu sutelpa į dėsnius, pasikartojimą, tvarką. Kompozicija interpretuojama ir kaip karuselė, apžvalgos ratas, kur sukasi visa, kas gyva, – tam tikrų reiškinių negalima pakeisti, telieka stebėti ir leisti pildytis kosminei programai.

13
Laida „Ryto allegro“,
interviu „Metalo menininkė
Eglė Čėjauskaitė-Gintalė:
juvelyrė tai istorija“,
2019-05-30, <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000070655/ryto-allegro-metalo-menininke-egle-cejauskaite-gintale-juvelyrė-tai-istorija> (žiūrėta 2019 09 30).

14
Celms V., *op. cit.*, p. 163.

15
Daujotytė V., *op. cit.*, p. 11.

16
Ludavičienė J., *op. cit.*, p. 17.

Galima prisiminti žemaičių „babyčių“ pasakymus: „Musiet tap turiejė būti, ka naturėtu ta i nabūtu.“ Dirbinyje užkoduota gyvenimiškos patirties kupino žmogaus išmintis ir pasitikėjimas kažkuo daugiau nei jis pats. Tačiau autorė priminė, kad daug lemia ir žmogus (dirbinys „Pasirinkimai“). Menininkė sugretino gintarinę širdį ir sidabrinių smegenų modelį. Iškelta tradicinė dilema: vadovautis emocijomis ar elgtis racionaliai? Ten pat pristatytas iš sidabro detalių sukurtas spindintis audinys, primenantis skarą. Pasak dr. J. Ludavičienės, autorė sukilnina senovės kasdienius atributus¹⁷, bet kokia kasdienė buitinė banalybė (pavyzdžiui, skarelė) gali tapti iškalbinga brangenybe. Greta eksponuota kompozicija „Galimybės“, sudaryta iš dviejų skriestuvų ir daugybės gintaro gabaliukų, suvertų tarsi į siūlų ritinį. Autorės žodžiais, „jei gerbi savo kalbą, savo tėvus, pats save – turi atramą, šaknis, stabilų pagrindą, į kurį galima įsmeigti skriestuvo smaigalį ir apsirėžti lauką“¹⁸. Darsyk pasitelkiama rato simbolika. Gintaro ritė nurodo, kad galimybių yra daug, tik ar būtina išbandyti (išvynioti) viską? Svarbiausia žinoti, „kiek mums reikia ir ko mums reikia“¹⁹. Neatsitiktinai parodą užbaigė „Tarpinė stotelė – neužsibūti“ – kaip raginimas eiti pirmyn, pasidalyti tuo, kas subrandinta, apmirus prisikelti: nuo erškėčių vainiko krenta kraujo lašas. Minėtinas ir ekspozicijos audioakcentas – čia buvo galima pasiklausyti Žemaičių Kalvarijos giesmių: palaikyta idėja įtraukti šią tradiciją į nematerialaus Lietuvos kultūros paveldo sąrašą²⁰. Tai tradicija, susijusi ir su Tiškevičių gimine: 1637 m. vyskupas Jurgis Tiškevičius įkūrė Žemaičių Kalvarijos Kryžiaus kelią. Nuo tada išplito jį apmąstančios giesmės. Vertas dėmesio sutapimas: kalnų stočių, kurių yra devyniolika, ir sustojimų ties vitrinomis skaičius – labai panašus. Taip parodos simbolių visuma įgijo ne paprastos iškylos, o kelio su misija prasmę.

Parodoje išryškėjo autorių siekis pažvelgti į save pačius iš šalies ir naujai atrasti egzistencinį svorį įgyjančius senuosius simbolius, apčiuopiamus metalo menininkės (at)kurtuose papuošaluose ir daiktuose. E. Čėjauskaitė-Gintalė archajiškais simboliais vaizduoja abstrakčias

kategorijas – simboliai tampa tramplinu tarp daiktiškumo ir dvasinių išgyvenimų, o garsai ir papildomi vaizdiniai, spalvų žaismė juos daro labiau paveikius. M. sGintalo kūryba virtualioje erdvėje juos užbaigia, pratęsia. Juvelyrė atgaivina senuosius simbolius, prisodrinama juos savito lietuviškumo: banali kasdienybė (buities daiktai), persmelkta prosenelių išminties, tampa pakylėta. Vienas esminių parodos simbolių – ratas, išreiškiantis egzistencinę ir kūrybinę dinamiką. Jis tampa kitų simbolių tiek daiktine, tiek idėjine jungtimi. Išryškintos dvi simbolių reikšminės pusės: pasyvus–aktyvus, žeidžia–žydi, miręs–gyvas, kančia–džiaugsmas, sunkus–lengvas, riba–galimybė, juoda–balta. Tačiau, pasitelkiant prieštarigus vaizdinius, atverta ir „aukso vidurio“ galimybė, atskleistos netikėtos perspektyvos ir vizijos. Parodoje atsiskleidė E. Čėjauskaitės-Gintalės stilius: sujungta archaika ir naujovė, pagonybė ir krikščionybė, aptikti Žemaitijos regionui būdingi akcentai, tačiau naudoti simboliai veikia universalūs, pranoksta vieno regiono kultūrinius klodus: ratas, kryžius, erškėčių vainikas, žuvis, balti marškiniai, sietas ir kt. Juos pasitelkus ir atitinkamai apipavidalinus aplinką, sukurtas transcendencijos pojūtis.

Pastebėti materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo pėdsakai, kurie, parodoje susijungdami su šiuolaikinio dizaino sprendimais, tapo neatsiejama vienas kito dalimi. Ekspozicijai ir jų pateikimo koncepcija padarė įspūdį lankytojams ne tik iš Lietuvos, bet ir užsienio. Iš parodos svečių knygos (E. Čėjauskaitės-Gintalės asmeninė iniciatyva) atsiliepimų matyti, kad dominuoja pozityvūs parodos vertinimai, nurodoma, kad paroda „gili“, t. y. nekasdienė, kitokia, nei iki tol matytos parodos, itin paveiki, skatinanti susimąstyti. Tiek lietuviai, tiek turistai iš užsienio mini, jog tokia kūryba įkvepia, sukrečia, suvirpina, padeda atrasti ramybę, skatina įvertinti tai, ką turime, susitelkti į dabarties momentą ir su atsakomybe jį palikti ateities kartoms. Svečių knygoje protarpiais matyti tarp lankytojų užsimezges dialogas: vieni išreiškia įspūdžius, kiti juos pratęsia. Tai liudija autorių kūrybos aktualumą, jų gebėjimą išsakyti svarbią žinią.

17
Ibid., p. 18.
18

Laida „Ryto allegro“, interviu „Metalo menininkė Eglė Čėjauskaitė-Gintalė: juvelyrė tai istorija“, 2019-05-30, <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000070655/ryto-allegro-metalo-menininke-egle-cejauskaite-gintale-juvelyrė-tai-istorija> (žiūrėta 2019 09 30).

19
Ibid.

20
Oficialiai įtraukta 2020 m. kovą.